



## Sosiaalityön murroksesta syntyi diakonia

Aura Korppi-Tommola



### Hannu Mustakallio: Palvelun poluilla Pohjois-Suomessa. Oulun diakonissakoti 1896-1916. Oulun Diakonissalaitoksen Säätiö 2001, 671 s.

Maallisen yhteiskuntakoneiston kehittyminen johti vuonna 1879 siihen, että vaivais- ja köyhäinhuolto siirtyi seurakunnilta kuntien tehtäväksi. Tällöin papisto aluksi huokaisi helpotuksesta, kun suuri vastuualue poistui ja kirkko sai keskittyä sielunhoitoon. Pian seurakuntatyössä nähtiin kuitenkin, ettei puutteessa eläviä ja sairaita voinut jättää yksin ja seurakuntien vastuu sosiaalityöstä tuli uudelleen esille. Tällöin luterilainen seurakunnallinen sosiaalityö, diakonia sai alkunsa keskieuropalaisten esikuvien mukaan. Dosentti Hannu Mustakallion paksu ja pikkutarkka tutkimus Oulun diakonissakodin kahdesta ensimmäisestä vuosikymmenestä pureutuu tähän murrosvaiheeseen. Oulu kuului tuolloin Kuopion hiippakuntaan, jonka piispa Gustaf Johansson ajoi seurakuntien laajempaa vastuuta yhteiskunnan vähäosaisista ja sai vuonna 1893 senaatin vahvistamaan Kuopion hiippakunnan kirkollisen diakonaatin säännöt. Kirkollisen diakonian tehtäviä olivat köyhistä ja sairaista huolehtimisen lisäksi



maallikkosaamaajatoiminta ja sisälähetys. Sen jälkeen seurakunnat palkkasivat diakoneja ja diakonissoja ja seurakuntien diakoniakassoja perustettiin. Tämä oli järjestetyn seurakunnallisen diakoniatyön alku Suomessa. Toiminta laajeni muihinkin hiippakuntiin hieman eri painotuksin. Porvoossa ja Helsingissä korostettiin vapaaehtoisuutta ja Sortavalassa sovellettiin Kuopion mallia, jonka mukaan seurakunnat olivat virallisesti mukana. Oulussa kaupungin köyhäinhuolto ja sen johtajat olivat mukana aloittamassa kirkollista diakoniatyötä yhdessä seurakunnan kanssa, vaikka työn vapaaehtoista luonnetta korostettiin. Oululaisilla oli suorat yhteydet Saksaan, joten diakonia-aate ja työtavat suodattivat Pohjois-Suomeen vain osittain Etelä-Suomen rintamien kautta. Oulun diakoniatyössä näkyi protestanttisen elämän malli ja se kietoutui suomenkielisyttä korostavaan herännäisyyteen ja sen kristillisosiaaliseen toimintaan. Samaan aikaan 1800-luvun lopulla naisten elämäntilanne muuttui ja he alkoivat kiinnostua yhteiskunnallisesta osallistumisesta. Taloudellisesti miehistään riippuvaisille naisille avautui vaikutusmahdollisuuksia koululaitoksen ja yhteiskunnan vähäosaisten auttamisen piirissä ja diakoniatyössä naiset saivat myös kaipaamaansa ansiotyötä. Mustakallio onkin ottanut taitavasti huomioon murrosvaiheen monet kerostumat, kuten kuntien vastuun laajeneminen, kirkon johdon näkemykset ja muutokset naisten asemassa Oulun tapahtumien taustatekijöinä. Siinä suhteessa teos erottuu myönteisesti monista laitoshistorioista.



Ouluun päätettiin perustaa diakonissakoti ja aloittaa koulutus. Ensimmäinen johtaja Selma Stenbäck lähetettiin vuodeksi Norjaan oppimaan sairaanhoitoa. Niinpä Oulun diakoniakin oli alkuun melkein puhtaasti sairaanhoitoa, kun Helsingissä Aurora Karamzinin perustamassa oppilaitoksessa henkiseen kasvatukseen kiinnitettiin voimakkaasti huomiota ja koulun ote valmistuneiden diakonissojen yksityiselämään pysyi tiukkana. Oulussa koulutuksessa ja diakoniatyössä korostettiin vapaaehtoista luonnetta eikä koulun määräysvaltaan valmistuneisiin sisäriin kiinnitetty huomiota. Ensin koulutusaika laskettiin kuukausissa, mutta 1900-luvun alusta lähtien kurssi kesti kaksi vuotta. Vuodesta 1902 valmistuneet diakonissat olivat päteviä myös kuntien kiertävän sairaanhoitajan virkoihin.



Oulun Diakoniakodissa oli erittäin vähän henkilökuntaa. Suurimman vastuun sen kehittämisestä kantoivat johtajat, Oulun papisto ja piirilääkäri sekä Oulun lääninsairaalan lääkärit. Taistelu vallasta miesten ja naisten välillä heijastelee 1800-luvun lopun murroskauden ristiriitoja naisten asemasta yhteiskunnassa yleensäkin. Kodin ylin johto oli miespuolisella johtajalla ja hänen alapuolellaan oli johtajat. Näkemyserot johtivat johtajattaren eroon toisensa jälkeen siten, että syksyllä 1903 valittiin jo seitsemättä johtajattarta. Tämä pysyi sentään toimeksaan aina vuoteen 1929 asti. Diakonissakodin johtajana toimi aluksi kirkkoherra Wallin ja vuosina 1903-1916 Uno Wegelius. Diakoniatyön kehittämiseen osallistui tamokkaasti myös piirilääkäri Konrad Relander (myöhemmin ReijoWaara).



#### Joustavaa laintulkintaa

Piispa Johansson ajoi voimakkaasti diakonian liittämistä seurakuntien ja papiston viralliseksi velvollisuudeksi, mutta toimintaa johdettiin yhdistyspohjalta. Kun uuden luomisesta oli kyse, myös hallinnollinen pohja oli erikoinen. Senaattilta ei rohjettu hakea vahvistusta säännöille, koska sortokauden aikana ei valtiovalta katsonut uusien yhdistysten perustamista suotavaksi. Tuomiorovasti Wallin keksi käytännöllisen ratkaisun hakemalla Kuopion hiippakunnan tuomiokapitulilta vahvistusta Oulun tuomiokirkkoseurakunnan kirkolliselle diakonaattiyhdistykselle. Ratkaisu ei ollut lain kirjaimen eikä hengen mukainen, mutta toimi käytännössä hyvin tuomiorovastin arvovallalla aina 1920-luvulle asti. Yhdistykseen kutsuttiin jäseniksi aluksi pääasiassa naisia, mutta ajan mittaan myös miehiä.



Uskonnollisesti diakoniakodissa elettiin pohjalaisen herännäisyyden ja evankelisten vaikutteiden alaisina ja oululaisen "rukoushuonekristillisyyden" hengessä.


Diakonaattiyhdistyksen talouden turvaamiseksi perustettiin talousrenkas, johon kuului oululaisia diakoniakodin ystäviä ja liikemessukuja. Koti sai tukea myös kaupungilta "viinovaittovaroista", mikä aiheutti moraalaisia ristiriitoja tuen vastaanottajissa. Lisäksi rahaa kerättiin tavalliseen yhdistysten tapaan keräyksillä, lahjoituksina, myyjäisillä ja ompeluseurojen tuotoilla.




#### Lähteiden, detaljien ja ihmisten tulva

Mustakallion teos toimii hakuteoksena, jossa alkuvuosikymmenien vaikuttajat ja diakonissat esitellään henkilökohtaisesti. Valmistuneet diakonissat luetaan sekä kursseittain että aakkosjärjestyksessä. Oppilaat olivat työväestön ja käsityöläisten perheistä tai talollisten tyttäriä. Diakonissojen tausta oli siten samanlainen kuin kättilöillä, vaikka työ oli lähempänä sairaanhoitajan työtä. Samaan aikaan kehittyvään sairaanhoitajan ammattiin rekrytoitiin paljolti







yläluokkaisen sivistyneistön naisia. Kun teoksen pää- ja sivurooleissa esiintyy lukijalle ennalta tuntemattomia henkilöitä, tarkka esittely auttaa lukijaa, vaikka paikoin se jopa uuvuttaa.



Täydellisyyteen pyrkimys näkyy myös lähdeaineiston esittelyssä ja luetteloissa. Ne vievät teoksesta lähes 50 sivua. Teos onkin kirjoittajansa näköinen, Hannu Mustakallio kun on tunnettu täydellisyyteen pyrkimisestä ja pientenkin yksityiskohtien huomioimisesta. Vaikka työllä on omat mikrohistorialliset ansionsa, tekijä ei ole saanut otetta suuresta lähteiden vuoresta ja täysin aiemmin tutkimattomasta alueesta, vaan tiedonsirujen sulattaminen kokonaisuudeksi on jäänyt kesken. Siitä johtuu varmasti myös erikoinen ratkaisu, että teoksessa on käsitelty vain 20 vuoden aikaa. Ehkäpä Oulun diakoniakoti ansaitsisi kokonaisen historiankin, jossa selvitettäisiin uranuurtajien työn tulokset ja diakoniatyön muovautuminen modernin sosiaalityön osaksi aina tälle vuosituhannele asti. Nyt teos päättyy johtaja Uno Wegeliuksen eroon ja siirtymiseen Tuusulaan ja lukija jätetään odottamaan jatkokertomuksen seuraavaa osaa.



Teoksen kuvituksessa ja taitossa näkyy kuvatoimittaja Veikko Kallion ja graafikko Heikki Kalliomaan ammattimainen ote. Tosin paikoin on vaikea seurata, missä teksti jatkuu kuvavilinan ja runsaiden alaviitteiden seassa. Mikään suuren yleisön lukukirja Palvelun poluilla -teos ei ole. Se kiinnostaa varmaankin oululaisia diakoniatyön ystäviä ja seurakuntien sosiaalityön historiasta kiinnostuneita ammattilaisia. Se voi käydä myös oppikirjasta siitä, miten vaikeata uusien käytäntöjen luominen on ja siitä, miten uupumaton työ lopulta palkitaan.



*Kirjoittaja on Tieteellisten seurain valtuuskunnan toiminnanjohtaja ja Suomen historian dosentti Tampereen yliopistossa.*

